

Kollektivt minnesarbete

Linn Alenius Wallin

Texten ingår i:

Marta Kolankiewicz (red.), Mia Liinason (red.)
och Maja Sager (red.)

Genusvetenskapliga forskningsmetoder

sid. 291-306

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.260.c633>

Webbversionen av verket publiceras öppet tillgänglig under licens **CC BY-NC-ND 4.0**

Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.sv>

Enligt licensen får du kopiera och distribuera materialet. Du måste ge författarna ett korrekt erkännande och ange om bearbetningar är gjorda. Du får inte använda materialet för kommersiella ändamål. Om du remixar, transformerar, eller bygger vidare på materialet, får du inte distribuera det modifierade materialet.

© Nordic Academic Press och författarna 2024

ISBN 978-91-89361-81-2

e-ISBN 978-91-8104-112-5

Redaktörer: Marta Kolankiewicz, Mia Liinason och Maja Sager

Adress: Lunds universitet, Genusvetenskapliga institutionen, Box 117, 221 00 Lund

Kollektivt minnesarbete

Linn Alenius Wallin

En gång när jag var ny i en grupp blev jag direkt en Alien. Att börja i en klass med endast tjejer i var helt nytt, men jag såg tidigare fram emot det då jag alltid haft problem med killar.

Jag var inte som de andra. Jag var väldigt öppen och brydde mig inte alls om hur en typisk brud skulle se ut eller vara. Vilket jag antar var nytt för både de i klassen och en stor del av skolan såg likadana ut. Det tog mig ett par veckor att förstå mig på dem och ens orka med dem. Men när jag väl gav dem en chans så fann jag personer jag har så otroligt många skratt och minnen med. Är otroligt glad över att jag gav dem en chans, och dem mig.

I det här kapitlet kommer jag att presentera kollektivt minnesarbete och visa exempel på hur jag använt metoden i skärningspunkten mellan utbildning, forskning och medvetendehöjning i sociala rörelser. Texten ovan är från ett sådant kollektivt minnesarbete som gjordes med unga på temat ”att vara ny i en grupp”. Metoden kan användas både i forskning och för lärande och reflektion. Det speciella med den är att alla deltagare på samma gång är både forskare och beforskade. Det kollektiva minnesarbetet görs genom att en grupp gemensamt bestämmer ett tema de vill undersöka. Därefter skriver varje deltagare ned ett självupplevt minne på temat. Minnet skrivs så detaljerat som möjligt, i tredje person eller i jag-form. Därefter läses allas minnesberättelser upp och analyseras gemensamt.

Minnena anses då inte längre vara någons individuella erfarenhet utan allas minnen, som utgör en kollektiv empiri, ett gemensamt forskningsmaterial på temat.

Metoden skapades av Frigga Haug och gruppen Frauenformen under en tid då marxistisk och feministisk teori tog plats i samhällsvetenskaplig forskning (Haug et al. 1987). Gemensamt för dessa inriktningar är strävan efter att synliggöra ojämlika samhällsstrukturer och att bidra till förändring. Fokus för dem som utvecklade metoden var kön. Haug och Frauenformen menade att sexualiseringen av kvinnors kroppar utgör grunden till kvinnors underordning. Det är genom att könsstrukturer är vardagliga, osynliga, tas för givna och inte ifrågasätts som patriarkatet upprätthålls och reproduceras. Kollektivt minnesarbete utformades för att försöka fånga detta för-givettagna genusgörande, för att kunna synliggöra och förändra och samtidigt lyfta fram tidigare tystade kvinnors erfarenheter. Detta ursprungliga radikalfeministiska perspektiv har senare ifrågasatts och idag används metoden även med andra utgångspunkter och förståelser av kön, samt i intersektionella analyser.

För feministisk forskning är forskarens förståelse för den egna positionen central. Ett syfte med kollektivt minnesarbete är att förstå sina erfarenheter som del i det kollektivt ett samhälle utgör. När de egna erfarenheterna används raderas uppdelningen forskare/beforskade och glappet mellan teori och erfarenhet minskar. Det är svårt att producera ny kunskap och förstå världen på nya sätt genom gamla kunskapsregimer eftersom den nya kunskapen riskerar att reproduceras in i och begripliggöras i en kontext som inte främjar andra och nya förståelser. I kollektivt minnesarbete undviks detta dilemma genom att undersöka hur ett tema är situationerat i forskarens eget liv i relation till andras (Widerberg 2010).

Haug (1999: 9–11) beskriver fyra teoretiska antaganden som bör vägleda analysarbetet i kollektivt minnesarbete:

- våra identiteter är konstruerade (och kan därför konstrueras om),
- vi försöker radera eller släta över motsägelser i våra minnen och i konstruktioner av jaget,

- all mening skapas – genom språk, gester, utseende och uttryck –,
- språket är inte enbart ett redskap, utan språket konstruerar även oss.

Karin Widerberg (2014: 1938) menar att det vi får syn på i ett kollektivt minnesarbete inte är faktisk, empiriskt fastställd kunskap om exempelvis kön, utan våra inrotade föreställningar, fördomar och ogrundade antaganden om kön. Genom att det egna minnet upptas i empirin undviker forskaren ”gudstricket”: att som forskare se sig som ett allvetande öga, fri från inverkan på materialet och den kunskap som produceras (Haraway 1988). När kollektivt minnesarbete används i undervisning ger det även studenter en möjlighet att se sin egen plats i kunskapsproduktionen.

Det kollektiva minnesarbetet och det ensamma

I sin ursprungliga form var kollektivt minnesarbete en kollektiv process för skrivande, omskrivande och analys, men metoden har även använts för att beskriva personliga processer och för att forska med sig själv. De flesta minnesarbetena är gjorda av kvinnor (se t.ex. Jansson et al. 2000) men även manskollektiv och könsblandade grupper använder metoden (se t.ex. Barber et al. 2016; Hamm 2021). Metoden utvecklas med de forskare och grupper som använder den och behöver ofta modifieras (se exempel i Hamm 2021). I sin avhandling om hur genus görs i gym-miljö utformade Greta Bladh (2020) minnesarbetet mer som en övning för att passa informanterna, som bara kunde vara med vid två specifika tillfällen. Många minnesarbeten görs i en långsiktig process under lång tid, Haugs grupp arbetade med boken *Female Sexualisation* under två år. Men för deltagare som inte är forskare kan det vara svårt att avsätta så mycket tid. I Keitha-Gail Martin-Kerrs avhandlingsprojekt *Women Who Love Women in Jamaica* (2016) märkte hon att den klassiska strukturen för minnesarbete inte fungerade för hennes informanter. Att deltagarna inte kunde lägga en massa tid på kollektivt analyserande eftersom de arbetade var en sak, men det största hindret utgjordes av den massiva homofobin i samhället. Den kunde innebära förskjutning och livsfara, och ett

annat förfarande var därför nödvändigt. Istället för träffar använde hon en chat-app där deltagarna kunde välja om de ville chatta, prata eller spela in meddelanden om temat. Martin-Kerr delade också sina tankar, erfarenheter och analyser i appen med deltagarna. Utformningen av arbetet liknade på detta sätt en vardaglig dialog, samtidigt som en viss kollektiv process kunde genomföras.

Även om grunden för kollektivt minnesarbete är att forskaren själva ska delta är detta inte alltid möjligt. Heather Fraser och Dee Michell (2015) ville undersöka erfarenhet av universitetsstudier hos studenter från socioekonomiskt utsatta grupper. De lät informanterna göra minnesarbetet i smågrupper medan de själva agerade diskussionsledare och analyserade materialet efteråt.

En annan variant av kollektivt minnesarbete är att enbart använda sina egna minnen. Nackdelen är att materialet inte blir så brett och varierat och att viktiga dimensioner kan falla bort om de inte ingår i subjektets liv. En fördel är att forskaren kan nå insikter om erfarenheter som är svåra att dela. Mona Livholts (2001) använde individuellt minnesarbete för att synliggöra sin egen position och för att överbrygga mellanrummet mellan det vetenskapliga och personliga i arbetet med sin avhandling.

I forskning om känsliga ämnen kan det vara en fördel att testa temat själv först. I ett sådant förarbete för ett projekt om sexuella trakasserier upptäckte Karin Widerberg (2013a) att hennes ensamma minnesarbete blottade både motsägelser och skam, samt en ovilja att dela vissa erfarenheter – viktig kunskap som antogs skulle kunna gälla även andra deltagare i projektet och därför var bra att ha förförståelse om. Ett sätt att göra individuellt minnesarbete beskrivs i *Kunskapens kön* (1995) där Widerberg utforskar kopplingen kunskap–sexualitet–kön genom egna minnen. Under en längre tid nedtecknade hon alla minnen som kom upp på dessa teman och analyserade dem senare. En svaghet i det individuella minnesarbetet, som hon själv påpekar, är att genom att endast inhämta minnen från ett subjekt, i hennes fall sig själv som vit heterosexuell kvinna, riskerar hennes analys bidra till etnocentrism och heterosexism samt endast synliggöra hennes egen subjektsposition. När kollektivt minnesarbete däremot utgår

från en hel grupps minnen blir de mindre personbundna, mindre specifika och forskarna kommer bort från problemet med närheten till biografiskt skrivande (Jansson et al. 2007).

Så här gör du kollektivt minnesarbete

Som utbildare i jämlikhetsfrågor har jag använt kollektivt minnesarbete för ungdomsledare som ska arbeta med unga i aktiviteter för jämställdhet, demokrati och mänskliga rättigheter. Citatet i början av det här kapitlet är från en sådan grupp; deltagarna har gett mig tillåtelse att använda det. Temat var som sagt ”när jag var ny i en grupp”.

Det här avsnittet är tänkt som en guide för dig som vill göra ett kollektivt minnesarbete tillsammans med andra. De illustrerande exemplen ska ge en uppfattning om hur analysarbetet kan gå till. Jag vill dock poängtera att detta inte är ett recept som måste följas till punkt och pricka – lägg till, dra ifrån, salta och peppra efter er grupps tycke och smak.

I kollektivt minnesarbete är utgångspunkten att vars och ens enskilda berättelse inte ska ses som enbart ett personligt minne utan snarare som en del i en kollektiv upplevelse. Därför är det inte meningen att ni ska analysera en person eller försöka lista ut vem som skrivit vad, utan fokus ska ligga på minnet/situationen/fenomenet som sådant. Eftersom metoden både är analytiskt och självreflexivt utmanande är det bra att upprätta ett *gruppkontrakt* med gemensamma förhållningsregler för att skapa trygghet i gruppen, såsom att behandla minnena som just kollektiva, att det som sägs i diskussionerna hålls inom gruppen, att gruppen löpande diskuterar vad som får delas utanför gruppen och liknande.

Ordet minne kan ibland tolkas lite väl högtidligt. Om du berättar för en kursare om när du var hos tandläkaren i förra veckan skulle du antagligen inte säga att du förmedlar ett minne. Trots att minnen är centrala i vardagliga samtal benämns de sällan just så, utan snarare som händelser. I kollektivt minnesarbete ska minnen förstås som självupplevda faktiska händelser, i motsats till fiktivt berättande och fantasi.

1. *Skriv minnen*

- Välj ett tema, en situation eller ett fenomen ni i gruppen vill studera (till exempel ”när jag klär på mig”, ”en gång när jag svettades”, ”när jag blev obefogat arg”). Välj en ”trigger”, det vill säga ett ord eller en kort fras som kan generera relevanta minnen för det ämne ni valt. En trigger kan också vara en bild, en sång eller någon annan artefakt. Det är viktigt att hitta rätt trigger för att undvika minnen som är inövade, det vill säga sådana du återgett flera gånger tidigare och som därmed snarare blivit en bra historia.
- Var och en skriver ett självupplevt minne på ert tema. Texten ska vara detaljrik men neutral, beskriv situationen ”som den var”. Försök komma ihåg sinnesintryck från händelsen: känslan i kroppen, dofter, smaker och så vidare. Texten skrivs avpersonifierat i första eller tredje person. Analysera inte i texten du skriver, det kommer senare. En tidsram för skrivandet (förslagsvis 20 minuter) avdramatiserar skrivandet och gör det mindre pretentiöst.

När minnena är nedskrivna och insamlade har de blivit gruppens kollektiva minnen, och det är nu analysprocessen tar vid.

2. *Analysera*

Analysen görs i samma grupp med alla deltagare närvarande.

- Välj en i gruppen som läser upp minnena, eller turas om att läsa upp dem högt.

När ni läst alla minnen diskuterar ni först texterna som helhet, därefter tar ni var och en av texterna och diskuterar/analyserar den utifrån temat (alternativt går på djupet med en berättelse).

- Försök komma fram till ett sammanfattande intryck av helheten av alla berättelserna (vanliga teman som kommit upp, skillnader mellan dem och dylikt).

Vi märkte att flera av minnena om att vara ny i en grupp handlade om att vara nervös, att känna sig osynlig eller hypersynlig, att ingen vågade titta på en annan respektive att känna allas blickar på sig. Flera av minnena handlade om att vilja eller inte vilja ta en roll eller hamna i ett fack. För nästan varje upplevelse fanns en motberättelse:

Jag kunde vara mig själv. / Jag blev plötsligt någon annan.
 Jag var tyst och iakttagande. / Jag var högljudd och stökade.
 Jag var rädd att bli dömd / Jag hade redan min egen fördom om dem.
 Ingen tittade på någon annan. / De andra verkade alla känna någon från början.
 Alla var trevliga och stöttande. / Till slut stod jag inte ut, utan gick utan att säga något.
 Det kändes som om ansiktena säger ”vad fan gör hen här?”. / Det var ingen ”vilka fan är ni”-känsla.

Många verkade uppleva sitt första möte som avgörande för hur framtiden skulle bli i gruppen, samtidigt som minnena också berättade om att erfarenheter av att bli upptagen i gruppen kan komma långt senare. Det var sällan någon annan beskrevs ingående i minnena, vilket kan ses som antingen en tystnad eller något som kännetecknar att vara ny i en grupp. Ingen beskrev en situation där den var ny i en grupp tillsammans med någon de kände sedan innan, vilket förstärkte narrativet om ensamhet. Vi kunde också se hur kön och ålder gav avtryck, som i minnet som citerades i inledningen och som analyseras här nedan.

3. *Analys av de enskilda berättelserna*

Tänk på att varje text ska få lika mycket analysstid.

- Läs berättelsen högt. Författaren håller sig i bakgrunden när dennes minne diskuteras, det är främst övriga i gruppen som analyserar.

Det kan vara frestande för författaren att hoppa in och säga ”vänta lite, det var inte så jag menade” eller för de andra att ställa frågor eller söka stöd för sin tolkning, men gör inte det.

- Diskutera: Vad handlar berättelsen om? När ni besvarar den frågan kan ni försöka förstå både vad författaren vill förmedla och er uppfattning om berättelsen.
- Bestäm en titel för berättelsen.
- Vilka personer finns i berättelsen? Vem är passiv/aktiv, vad har hen för motiv eller drivkrafter? Vilka känslor förekommer/saknas? Vad utelämnas i berättelsen? (Berättelsen ger ofta ett känslolntryck även om känslan inte explicit uttrycks i texten.)
- Fokusera på temat ni undersöker, men om gruppen kommit överens om det kan ni även undersöka konstruktioner av jaget. Ni kan konstatera att berättaren framställer sig som snäll/elak/hjälte eller liknande men försök lyfta analysen till en strukturell nivå: Vad säger det här minnet om temat, om vår tid, kön, klass, ålder, om relationer?

Ni behöver inte vara överens när ni tolkar texterna; våga stanna kvar i motstridigheter och utforska olika tolkningar.

Här är några av de tolkningar ungdomsledargruppen gjorde utifrån minnet som presenterades i kapitlets början:

- Gruppen tyckte att det här minnet handlar om att känna sig annorlunda, på gott och ont. Huvudperson är berättaren själv som ger sig själv en tydlig outsider-position. Personen är ensam i minnet trots gruppen och vi får inte riktigt reda på hur övergången från att känna sig som en ”Alien” till att få vänner går till. Författaren beskriver sig som en öppen person som inte bryr sig om andras åsikter om hen. De övriga beskrivs som en anonym massa där alla ser likadana ut.
- Vi tolkade det direkta budskapet författaren ville ge som just det, att upplevelsen att vara ny i en grupp är att sticka ut. Berättelsen förmedlar känslan av utanförskap, hypersynlighet och att könstillhörigheten har stor betydelse.

- Svårigheterna i början av berättelsen beskrivs mer detaljerat och i fler meningar medan de positiva minnena – som verkar sträcka sig över en längre tidshorisont – beskrivs kortfattat och svepande.
- Författaren beskriver sig själv genom disidentifikation, vilket förstärker känslan av utanförskap. Hen skriver: ”Jag var väldigt öppen och brydde mig inte alls om hur en typisk brud skulle se ut eller vara.” Hur ”en typisk brud ska vara” beskrivs inte, men eftersom författaren i samma mening beskriver sig själv som ”öppen” kan denna öppenhet vara något otypiskt för hur en ”brud” ska bete sig enligt normen i den nya klassen.
- Berättelsens jag är aktivt. Det är författaren som ”förstår sig på” de andra och som ”ger dem en chans”. Författaren skriver att det tar ett par veckor att förstå de andra och ”ens orka med dem”. Det underliggande budskapet är att de andra är svåra och jobbiga att närma sig, att de framstår som lika (och kanske ointressanta). Ingen annan beskrivs som en egen person, gruppen fortsätter vara ett anonymt kollektiv hela berättelsen igenom. Författaren avslutar berättelsen med att i massan fanns personer som hen har många skratt och minnen med. Författaren är glad att hen gett ”dem en chans, och de mig”. Detta är enda gången som en reciprocitet syns i berättelsen men även här är författaren ensam och kontrasterar sig mot den anonyma gruppen. Detta förstärkte vår förståelse av att vara ny i en grupp som en erfarenhet av att vara ensam snarare än att vara tillsammans. (En fördjupning skulle kunna nås med en ny skrivomgång på temat ”då jag och en vän började i en ny grupp”).
- Minnet handlar också om kön, då författaren beskriver könade erfarenheter. Här finns en avsaknad av detaljer, vilket signalerar en föreställning om konsensus för hur ”en typisk brud ska vara”. Vi får veta att författaren ”alltid haft problem med killar” men inte på vilket sätt. (Ny fördjupning kunde gjorts på temat ”då upplevde jag mig vara en typisk tjej/kille” eller ”när jag avvek från en typisk tjej/kill-roll”).

4. *Omköna berättelserna*

I klassiskt kollektivt minnesarbete görs därefter berättelserna om genom att de läses på nytt men där berättarröstens ”jag” görs om till ”hen”, ”hon” och ”han”. Exempel: Från ”Jag kände tårarna stiga i ögonen” till ”Hen kände tårarna stiga i ögonen”, ”Hon kände tårarna stiga i ögonen” respektive ”Han kände tårarna stiga i ögonen”. Genom att göra så framträder föreställningar om kön tydligt och ni kommer att upptäcka när något sticker ut från det förväntade.

När vi läst berättelsen blev det diskussion om författarens kön. De flesta trodde att det var en tjej som skrivit minnet eller att minnet beskriver transerfarenheten att passera som tjej. Hur gruppen tolkade berättarröstens kön påverkade tolkningen. I diskussionen kunde vi spekulera om vad könsidentitet betyder för situationen *att hamna i en klass med enbart tjejer*. Diskussionen ledde in på andra erfarenheter av när ens kropp blir hypersynlig i en grupp, som att ens hudfärg skiljer sig från majoritetens, eller när ens religions- eller övriga grupptillhörighet uttrycks i klädseln.

5. *Analysera helheten av berättelserna*

När alla berättelserna är analyserade diskuteras de som helhet på nytt: Vad säger de här minnena? Finns återkommande likheter? Vad finns det för tystnader i texterna; vad får vi inte veta genom dessa minnen?

Vilka erfarenheter som *inte* beskrivs kan säga en hel del om samhällets normer och vilka erfarenheter som vi är mer vana att beskriva. En tystnad som upptäcktes i våra samlade minnen från att vara ny i en grupp var att trots att flera deltagare hade erfarenhet av rasism, beskrev inget av minnena upplevelser av, eller rädsla för att uppleva, rasistiskt förtryck som ny i en grupp. Tystnader är viktiga och kan betyda att det finns oartikulerade erfarenheter som det behövs en annan ”trigger” för att komma åt. Varför hade ingen beskrivit en sådan

erfarenhet? Vad orsakar att vissa erfarenheter är svårare att dela? Detta hade varit bra att undersöka specifikt i ett fördjupat minnesarbete.

Eftersom gruppen som utförde det här minnesarbetet skulle bli ungdomsledare fördes därefter diskussionen in på hur upplevelser av utanförskap kan överbryggas, om representation och strategier för inkludering när de i framtiden leder grupper.

6. *Skriv om ditt minne*

Analysprocessen kommer att förändra hur du ser på ditt minne, dig själv och den sociala verkligheten. Syftet med det här steget är att ta in kunskapen som genererats genom analysen. Genom att skriva om minnet utvecklas en känsla av agenskap och att äga sin historia.

När ni kommit så här långt hoppas jag att ni upplever er vara både forskare och beforskade. Ni har behövt använda er av både självreflektion och skapa distans till det självupplevda genom den kollektiva processen. Ni har genom skrivande, läsning, diskussion, tolkning, omskrivning och analys kunnat se de sociala relationer som skapat, och skapats av, era erfarenheter. Era individuella minnen har fått en kollektiv inramning där det individuella framträder som en tråd bland andra i den samhälleliga väven.

Etiska aspekter

Det finns flera etiska problem att reflektera över i kollektivt minnesarbete. Först behöver metoden självklart förhålla sig till samma etiska principer som all forskning: Är deltagandet frivilligt? Har deltagarna full förståelse för vad deras medverkan innebär och hur den insamlade empirin kommer användas? Vet deltagarna att de kan avbryta sin medverkan när som helst utan repressalier? (Se t.ex. Eldén 2020.)

Kollektivt minnesarbete är en bra metod för att få syn på nyanser och skillnader i det vardagliga, men leder tyvärr inte alltid till att en mångfald av erfarenheter kommer fram. Hur trygga deltagarna är i gruppen kan inverka på vilka minnen som känns okej att dela. För den som har erfarenhet av utanförskap, eller livserfarenheter utanför

majoriteten i gruppen, kan det kännas lättare att välja ett ”neutralt” minne, eller skriva fram minnet så att det ligger mer inom ramen för det ”vanliga”. Tystnaden om erfarenheter av rasism i minnesarbetet kan mycket väl ha berott på att när endast några i gruppen antogs ha denna erfarenhet valde dessa istället att dela ett minne som fler förmodades kunna relatera till. I viljan att få fram det gemensamma försvinner lätt de erfarenheter som inte delas. För att undvika detta kan olikhet ges en mer central plats, istället för att koncentrera sig på likheter i tolkningen, föreslår Johanna Esseveld (1999). Om vi i vår grupp hade gjort ytterligare ett minnesarbete med rasifiering i centrum hade troligen minnen hos dem med erfarenhet av att bli rasifierad skilt sig från minnen hos dem som saknar denna erfarenhet. Då hade vi kunnat se rasifiering, och frånvaron av den, i ett nytt ljus. Att deltagarna själva väljer minnen och hur de gestaltas ser jag dock som en av styrkorna i metoden, inte minst i utbildningssammanhang.

Samtidigt som just det kollektiva förfarandet står i centrum finns det nästan alltid skillnader mellan deltagarna, i kön, ålder, etnicitet, sexualitet med mera. Även när minnesarbetet utförs i en grupp där alla har samma utbildningsbakgrund eller yrke finns skillnader i självförtroende, status eller hur bekväm någon är med att dela sina erfarenheter. Att minnas kan vara känslomässigt svårt och kan aktualisera obearbetade trauman (Marschall 2019), vilket givetvis också gäller andra metoder. Kollektivt minnesarbete kan även upplevas som terapeutiskt, vilket undersökts av Jenny Onyx (2021), som dock är tydlig med att metoden måste särskiljas från terapi. Hon menar att den kan vara direkt olämplig för särskilt känsliga frågor eller i grupper där deltagarna bär på trauman (Onyx et al. 2020). Eftersom du som forskare inte vet vilka upplevelser eller trauman deltagare bär på är det viktigt att ni tillsammans diskuterar vilka triggers som är lämpliga för att framkalla minnen och vilka som bör undvikas. När kollektivt minnesarbete används med minderåriga eller i undervisning (som kan uppfattas som påtvingat) är det viktigt att grupperna själva bestämmer ett tema som de kan känna sig bekväma med att dela och diskutera. Flera forskare som använt kollektivt minnesarbete menar att metoden inte är lämplig för alla deltagare eller grupper (se t.ex.

Frost et al. 2012; Onyx 2021). Det kan till exempel vara olämpligt att använda metoden om deltagarna har väldigt olika bakgrunder och svårt att förstå varandras perspektiv (Frost et al. 2012). I dessa fall är det därför extra viktigt att göra analysen med minnesförfattaren närvarande så att det kulturella sammanhanget för varje minne kan förklaras och diskuteras med alla närvarande.

En annan etisk fråga gäller meritering och förförståelse. Det akademiska systemet bygger på att forskare meriterar sig genom att publicera texter där det tydligt framgår vem som utfört arbetet och skrivit texten. Det innebär att forskning som görs med kollektivt minnesarbete oftast initieras av en akademiker och bygger på dennas intressen. Om metoden används i en doktorsavhandling kan endast en person stå som författare, och på det sättet omkullkastas hela grundidén med ett kollektivt utforskande där allas röster ges lika värde. En annan fråga att ställa sig är hur arbetet kan göras icke-hierarkiskt även när forskaren (eller läraren/ledaren) har mer förkunskaper än övriga deltagare. I dessa fall behöver du ta reda på vilka motiv, antaganden och intressen du själv har och reflektera över vad dessa kan få för effekt både på det akademiska arbetet och för deltagarna (Ritchie & Lewis 2003). En lösning kan vara att publicera både enskilt och gemensamt.

Att fundera över:

- Hur skapas en trygg och inkluderande atmosfär i gruppen?
- Majoritets-/minoritetsperspektiv: Hur kan olikheter inom gruppen hanteras för att inte osynliggöra minoritetens erfarenhet? Vilka erfarenheter/perspektiv saknas i er grupp?
- Hur kan du dela din förkunskap med resten av gruppen?
- Går det att dela författarskapet vid en publicering? Vill deltagarna stå som medförfattare under sina riktiga namn eller vill de vara anonyma? Det kan finnas olika viljor i gruppen, hur hanterar du det?
- Vad får deltagare utanför en akademisk praktik ut av processen och på vilket sätt kan ”vinsten” från arbetet utdelas också till dem?

Utbildning och aktivism

När jag använt kollektivt minnesarbete i undervisning på universitet har studenterna delats upp i smågrupper där de själva valt teman. Tryggheten i gruppen sätter ramarna för ämnesvalet. Vid en första anblick kan temana verka ytliga, som ”att handla mat” eller ”min morgonrutin”, men grupperna lyckas ändå alltid få fram något intressant och viktigt om vårt samhälle. I det till synes vardagliga gömmer sig många dimensioner: de moraliska dilemman och val en vanlig tur till snabbköpet kan innebära, hur vi förhåller oss till andra personer i affären, eller hur vi läser in kön i ett minne av en morgonrutin enbart av språkets konstruktion eller hur många toalettartiklar personen använder när hen gör sig i ordning. Dimensioner som ofta är både samhälleliga och relationella: hur samhället organiserar matproduktionen, idéer om ”konsumentmakt”, eller hur vi förväntas interagera i snabbköpet. Min erfarenhet är att metoden kan vara ett snabbspår till nya insikter, kanske framför allt när det gäller hur samhället är könat och hur vi blir könade.

Det händer att studenter besväras av att det inte går att säga om ett minne är ”sant”, att ”det verkligen var så det hände”. Friheten i metoden gör att den kan upplevas som väl subjektiv, och den *är* subjektiv. Vi *är* subjekt med subjektiva erfarenheter: ditt minne är färgat av att det var *du* som upplevde det. Det viktiga i kollektivt minnesarbete är vad de sammanlagda minnena berättar om ett fenomen. Den dolda kunskap Haug och hennes grupp ville föra upp i ljuset är inte beroende av exakthet utan av detaljer, förnimmelser, skav och skevheter. Metodens ambition – att lösa upp hierarkier och fasta kategoriseringar – är utmanande för en akademi som vill upprätthålla sådana. Många forskare som arbetat med kollektivt minnesarbete får sin objektivitet, epistemologi och vetenskaplighet ifrågasatt (se t.ex. Livholts 2004; Widerberg 2013b). Men metodens grundtanke utgår från den genusvetenskapliga principen att objektivitet är en chimär som forskaren kommer åt genom att föra fram sina egna erfarenheter tillsammans med andras i centrum för ”vetenskapandet”. När forskarna och deras utgångspunkter är synliga i materialet blir det lättare

att se att vetenskapen är påverkad av forskarens egna erfarenheter och plats i samhället. Det finns en politisk dimension i kollektivt minnesarbete sprungen ur en emancipatorisk vilja att låta tystade röster höras, att ge utrymme för undångömda erfarenheter. Det är det som lockat mig med kollektivt minnesarbete: den feministiska ansatsen att informanterna själva är medskapare i processen, att även den utan akademisk utbildning anses kompetent att bidra – inte bara med sin berättelse, utan även med sin analys.

Referenser

- Barber, R., Blake, V., Hearn, J., Jackson, D., Johnson, R., Luczynski, Z. & McEwan, D. (2016). *Men's Stories for a Change: Ageing Men Remember*. Champaign: Common Ground.
- Bladh, G. (2020). *Moving Thresholds: Body Narratives Within the Vicinity of Gym and Fitness Culture*. Malmö: Bokförlaget idrottsforum.org.
- Eldén, S. (2020). *Forskningsetik: Vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Lund: Studentlitteratur.
- Esseveld, J. (1999). Minnesarbete. I Sjöberg, K. (red.) (1999). *Mer än kalla fakta: Kvalitativ metod i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Fraser, H. & Michell, D. (2015). Feminist Memory Work in Action: Method and Practicalities. *Qualitative Social Work*, 19(3): 321–337.
- Frost, N.A., Eatough, V., Shaw, R., Weille, K.L., Tzemon, E. & Baraitser, L. (2012). Pleasure, Pain, and Procrastination: Reflections on the Experience of Doing Memory-Work Research. *Qualitative Research in Psychology*, 9(3): 231–248.
- Hamm, R. (2021). *The Potential of Collective Memory-Work as a Method of Learning: Applications and Adaptations*. Sligo: BeltraBooks.
- Haraway, D. (1988). Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, 14(3): 575–599.
- Haug, F. (1999). Memory-Work as a Method of Social Science Research: A Detailed Rendering of Memory-Work Method. <http://www.friggahaug.inkrit.de/documents/memorywork-researchguidei7.pdf>.
- Haug, F., Hauser, K. & Räthzel, N. (1987). *Female Sexualization: A Collective Work of Memory*. London: Verso.
- Heilbron, J.L. (1990). The measure of enlightenment. *The quantifying spirit in the 18th century*, 207–242.
- Jansson, M., Henrikson, M., Thomsson, U., Wendt, M. & Åse, C. (2000). I vetenskapens namn: Ett minnesarbete. *Tidskrift för Genusvetenskap* 1 (21): 15–25.
- Jansson, M., Wendt, M. & Åse, C. (2007). Ett ögonblick (utanför ordningen): Om minnesarbete i undervisning. Working paper 1. Stockholm: Department of Political Science, Stockholm University.
- Livholts, M. (2001). *Women, Welfare, Textual Politics and Critique: Different Cate-*

- gories of "Women", *the Making of Welfare States and Emancipation in a Nordic Welfare State Context*. Diss. Umeå: Umeå universitet.
- Livholts, M. (2004). Det tänkande-skrivande subjektet: Om minnesarbete som vetenskapligt arbetssätt och politisk handling. *Sociologisk forskning*, 41(2): 23–30.
- Marschall, S. (2019). Memory Work vs Memory-Work and its Utilization in Heritage Tourism. *Current Issues in Tourism*, 22(14): 1659–1669.
- Martin-Kerr, K.-G. (2016). *Women Who Love Women in Jamaica*. Minneapolis: University of Minnesota.
- Oakley, A. (1998). Gender, methodology and people's ways of knowing: Some problems with feminism and the paradigm debate in social science. *Sociology*, 32(4), 707–731.
- Onyx, J. (2021). Methods in the Third Sector: Collective Memory-Work in a Complexity Framework. *Voluntas*. 33: 1132–1139.
- Onyx, J., Wexler, C., McCormick, T., Nicholson, D. & Supit, T. (2020). Agents of their Own Well-Being: Older Women and Memory-Work. *Other Education: The Journal of Educational Alternatives*, 9(1): 136–157.
- Ritchie, J. & Lewis, J. (2003). *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers*. London: Sage.
- Widerberg, K. (1995). *Kunskapens kön*. Stockholm: Norstedts.
- Widerberg, K. (2010). In the Homes of Others: Exploring New Sites and Methods when Investigating the Doings of Gender, Class and Ethnicity. *Sociology*, 44(6): 1181–1196.
- Widerberg, K. (2013a). Minnesarbete – en metod för att komma erfarenheterna på spåret. *Tidskrift för genusvetenskap*, (1): 53–63.
- Widerberg, K. (2013b). Kunskapens kön – nu och då. *Tidskrift för genusvetenskap*, 34(1): 64–68.
- Widerberg, K. (2014). Explorative Teaching and Research: From Memory Work to Experience Stories. *Creative Education*, 7(14): 1935–1952.